

začal na nové FSS vyučovat. Přijížděl jsem vždy večer před pedagogickým výko-
nem, abych povečeřel s Ivem, který si pokaždé zázračně udělal čas. Chvilé pro-
voněné rybou a vínem byly sice naplněny diskusí o nesnázích české společnosti,
konverzační střelka mého hosta se však úporně vracela k podmínkám habilitace,
oponentům a termínům.

Když kýžená procedura v roce 1995 proběhla a já si oddechl, Ivova střel-
ka už zarputile sledovala nový cíl ve jmenovacím řízení. Tehdy jsem však ten-
to úporný magnetismus vši silou odvracel, což ovšem zprvu nebylo umanutým
organizátorem bráno na vědomí. S ohledem na své slabé pedagogické angažmá
– na rozdíl od Petra Matějů – jsem se na profesorské výložky necítil a nebylo mi
proti mysli zůstat docentem, tak jako se to nechtěně přihodilo několika lidem,
které jsem měl rád a kteří mi hodně pomohli – paní docentce Julii Novákové
(klasické filoložce, člence Pražského lingvistického kroužku), zmíněnému Otto
Schmidtovi a zejména Pavlu Machoninovi, který mi otevřel dveře do sociologie,
když jsem zmíral nudou ve státní bance.

Moje neochota spolupracovat na vlastním kariérním postupu nezanedala
žádnou vrásku na našich vztazích, které v posledních letech dospěly do třetího
a nejkrásnějšího období setkávání. Konají se střídavě v Brně a v Praze na obřad-
ných obědech, končících až v pozdním odpoledni pod tlakem odjezdu hosta do
domovského města. V cafés pro střední třídu se snažíme naplňovat Weberovu
definici demonstrace stavovského postavení skrze *Lebensführungsart* a *Kom-
mensalität*. Konverzace začíná porovnáváním delikates u nás a ve světě, po němž
následuje pečlivý výběr vína, bezpodmínečně moravského, jehož je jubilant znal-
cem z nejpovolanějších. Až pak přijde na řadu společnost a „její“ sociologie – či
spíše naopak, v duchu sociologického konstruktivismu.

Nuže, drahý markrabě, díky za všechna inspirativní setkání a – hlavně
a zejména – Tvé velké myšlenkové a zakladatelské dílo! V našem rozhovoru
v tomto časopise před deseti lety jsi na moji otázku, jakého pokračování se Tvé
budovatelské počiny asi dočkají, odmítl o tom spekulovat. Vyjádřil jsi však přání
dožít se svých let devadesátých, abys tento stav sám uviděl a – dovol mi s nadějí
dodat – mohl se jím kochat. Tu desítku a ještě mnohé další roky ve zdraví a s neo-
chabující britkostí myslí Ti ze srdce přejí a těším se na naše příští jiskřivá kavá-
renská symposia!

Jiří Večerník

Můj obraz Iva Možného mezi třemi M

Vždy jsem tvrdil a setrvávám na tom, že znovuvzkříšení české sociologie, pře-
devším však její pololegální, ale legitimní (na rozdíl od oficiální, ale nelegitimní)
existence a zejména její znovuvzkříšení po roce 1989, je spojeno se třemi velký-

mi M – Jiří Musil, Pavel Machonin a Ivo Možný. Příznačně každý patřil k jiné generaci a měl odlišné výchozí sociologické vzdělání, jako „profesionál“ (Musil) nebo jako „autodidakt“ (Machonin zčásti) a „pozdní sociolog“ (Možný), každý měl trochu jinou představu o podobě „nové české sociologie“, představu formovanou svou vlastní předchozí zkušeností a nabytým věděním.

Jestliže Jiří Musil reprezentoval sociologii klasicky poučenou, teoreticky fundovanou a současně obrácenou k aktuálním problémům doby (zejména sociologii města a urbanismu) a Pavel Machonin „makrostrukturální sociologii“ opřenou o dobovou stratifikační teorii a výzkumy sociální struktury (v nichž dodnes zůstává téměř nedostižným vzorem coby iniciátor, „konceptor“ i organizátor), pak Ivo Možný se ubíral cestami zdánlivě skromnějšími, ale pro rozvoj znovuzrozené sociologie o nic méně efektivními.

Není mým úkolem rekonstruovat intelektuální dráhu Ivo Možného, jehož osobně znám tolik let, až stydno to číslo uvést, to provedou jistě jeho brněnští žáci a kolegové. Myslím nicméně, že měl tři tematické dominanty, jež čas od času úkrokem opouštěl, ale které tvoří kontinuitu jeho díla: 1.) rodina a manželské soužití (sociologická studia podložená poradenskou praxí), kde předvídá již v době pozdní normalizace fenomén, jímž my dnes budeme žít naplno, totiž soužití dvojic vysokoškolsky vzdělaných manželů, kteří neustupují od své kariérní dráhy, 2.) sociodemografické problémy, v nichž se vyznal nad jiné lépe a na základě svých znalostí a zkušeností založil jakousi „brněnskou školu“ orientovanou ke studiu stejně tak mladé generace, jako seniorů, a konečně 3.) „aktuální otázky doby“.

K tomu třetímu tématu uvedu dva tituly – jeden stále živý a druhý neprávem pomínutý. Možný hned v roce 1990 odejel do Holandska, kde sice nezkoumal, jaké dřeváky se v Nizozemí nosí, jak vypadá ženský diskurs na trhu ani jak si Holanďanky vážou šátky a Nizozemci pletou sítě, ale inspirován tehdy (!) Bourdieuem a jeho Kabyly napsal knížečku *Proč tak snadno...* Jeho pokus vyložit „mikrostrukturálně“ makrostrukturální změnu je asi v soudobé sociologii naprosto ojedinělý, ale přesvědčivý – asi to tak opravdu (zčásti) bylo. Ostatně Možný si nikdy nekladl megalomanské otázky, které by „vysvětlily vše“, žádnou „teorii všeho“ nikdy nenavrhl a ani o ni neusiloval – jeden podstatný aspekt zhroucení normalizačního režimu postihl ale naprosto přesně. Vnucuje se (Ivo, odpusť) Leninova myšlenka o „revoluční situaci“, která vzniká tehdy, kdy ti dole již nechtějí a ti nahoře nemohou. Možný to popsal na analýze sítě interpersonálních vztahů (tehdy ještě bez teorie racionální volby, naštěstí), kdy společnost byla znuděna „polodostatkem“, na tu dobu umírněným, leč zjevným klientelismem, opadávajícím, ale stále živým strachem – oni vlastně „všichni nechtěli a nemohli“, ba ani ti nahoře. Tato malá Možného knížka vyšla ve třech vydáních – naposledy v roce 2002.

Ta druhá, polozapomenutá knížka je *Česká společnost* z roku 2002, kde je na vybraných a sociologicky brilantně komentovaných příkladech demonstrován stav společnosti před deseti lety. Knížečka ta totiž dokládá, co dokáže jeden člověk – na omezeném počtu stran, ale vybaven statistickým i teoretickým (!) věděním popsat a vysvětlit to, co píší dvacetičlenné týmy v namnoze téměř nečitlivých knihách. Ta

kniha neměla zapadnout, byla by bývala měla být svazkem prvním „Možného knižnice aktuálních problémů (MKAP)“ – leč kdo by se v naší individualizované společnosti toho úkolu podjal, když v RIVu za to nedostane ani bod?

A konečně – Možný je „zuřivý sociolog“, abych si vypůjčil obrat Egona E. Kische, je vášnivý diskutér a trvá na svém. Trvati na svém neznamena stařec-kou tvrdohlavost (bylť takový vždycky), ale znovu a znovu opakovanou argumentaci pro určité, mnohdy třeba velice nepopulární stanovisko – a taky s ním nejednou nesouhlasím. Číst Možného rozhovory v novinách je intelektuální rozkoš – ale ani rozkoší nesmíme nadužívat.

A dodám ještě – Možný, jakkoliv je mimořádně sečtělý, zcestovalý a jazyků znalý, nikdy nepodlehł módám. Respektuje módní „trendy“, ba i výstřelky, ale z pohledu poučeného seniora jen jemně mávne rukou s dokonalým vědomím, že sám takových mód prožil snad až příliš mnoho. Nedávno vydal svůj překlad knihy Raymonda Boudona *Bída relativismu* – čin je to dvojnásobně záslužný, protože z „velkých současných Francouzů“ stojí Boudon u nás jaksi osamocen (ne tak v Polsku, ba ani v Rusku), snad proto, že odedávna nepatří do milých škatulek, které dovolují všechno a nic – všechno proto, že v našem relativizovaném světě vlastně všechno platí (jakkoliv to k žádné velké vzájemné toleranci nevede), a nic proto, že neplatí (či aspoň se nerespektuje) nic z toho, co nepatří k více či méně módnímu mainstreamu. Boudon je Možnému sympatický snad i tím, jak s hlavou vztyčenou (a argumentací silnou) jde proti všem nebo aspoň proti mnohým.

Pro mě osobně byl Možný vždy příkladem toho, jak se „dělá sociologie“ hodná toho jména – teoreticky poučená, empiricky nasycená a vždycky aktuální. Závidím brněnské univerzitě, že našla pro Ivo Možného také adekvátní ocenění v titulu „emeritního profesora“ – nemylme se, ne každý profesor, který odejde z vysoké školy, je emeritus. Brněnská Masarykova univerzita pojem jasně definovala a Možnému titul právem udělila.

Užívej, milý Ivo, tedy zasloužené emeritury a potěš nás čas od času svou sršatou kritikou. Velice ji potřebujeme a od Tebe bude znít přesvědčivěji než od kohokoliv jiného.

S poděkováním za celoživotní dílo a dlouhá léta přátelství

Milan

Miloslav Petrusek